

บทที่ 5

แบบจำลองชีวิตภาวะยังชีพภาคประชาชน

การศึกษาและพัฒนาแบบจำลองทางเศรษฐกิจและสังคมของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีจุดประสงค์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือประกอบการวิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม โดยจะมีเนื้อหาสาระที่แตกต่างและไม่ซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่น เป็นแบบจำลองที่สะท้อนภาคประชาชนอย่างแท้จริง และมีอำนาจการทำนายเพื่อคาดการณ์แนวโน้มของตัวแปรทางเศรษฐกิจที่สำคัญของภาคประชาชนอย่างแม่นยำ

สิ่งที่สำคัญที่สุดของการสร้างแบบจำลองภาคประชาชนในงานวิจัยนี้ คือ การกำหนดความหมายของคำว่า “ภาคประชาชน” ซึ่งหมายถึง กลุ่มของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ ทั้งนี้การกำหนดให้ครอบคลุมประชากรทั้งประเทศจึงเป็นเรื่องยาก ทางผู้วิจัยจึงพยายามตีความหมายให้แคบลง โดยใช้หลักการที่ว่า สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นองค์กรที่เป็นตัวแทนของภาคประชาชน มีหน้าที่ให้คำปรึกษาคณะรัฐมนตรีและสะท้อนเสียงของประชาชนซึ่งประกอบจากหลายส่วน โดยเฉพาะส่วนของด้านเกษตรกรและอุตสาหกรรม ซึ่งจากการสำมะโนภาคเกษตรปี พ.ศ. 2551 พบว่าแรงงานภาคเกษตรมีสัดส่วนร้อยละ 26.04 ของประชากร และภาคอุตสาหกรรมมีสัดส่วนร้อยละ 35.6 อีกทั้งยังมีแนวโน้มการเติบโตสูงขึ้น จำนวนผู้ใช้แรงงานจึงเพิ่มสูงขึ้นตามลำดับ อย่างไรก็ตามแนวโน้มการเติบโตของภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการมีทิศทางเดียวกัน ดังนั้น “ภาคประชาชน” ในการพัฒนาแบบจำลองด้านเศรษฐกิจและสังคมของสภาที่ปรึกษาจึงหมายถึง เกษตรกรและผู้ใช้แรงงานทั้งในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ ให้เป็นตัวแทนของกลุ่มคนส่วนใหญ่ในประเทศที่จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

ในบทนี้ ประกอบด้วย 4 ส่วน ส่วนแรก คือ แนวคิดและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ในการสร้างแบบจำลองชีวิตภาวะยังชีพภาคประชาชน ซึ่งจะกล่าวถึงหลักการและความสำคัญของความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ในทุกภาคส่วน ส่วนที่สอง คือ แบบจำลองชีวิตภาวะยังชีพภาคประชาชน ซึ่งอธิบายถึงหลักการและวิธีการประมาณค่าแบบจำลอง รวมถึงผลการประมาณค่าแบบจำลอง ส่วนที่สาม จะเป็นการอธิบายความสัมพันธ์ของผลกระทบจากมหภาคสู่ความยากจนของประชาชนในแต่ละภูมิภาคของประเทศ และในส่วนสุดท้าย คือ การสร้างดัชนีชีวิตภาวะยังชีพภาคประชาชนภายใต้แนวคิดของแบบจำลองชีวิตภาวะยังชีพประชาชน

1. แนวคิดและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ในการสร้างแบบจำลองชีวิตภาวะยังชีพภาคประชาชน

จากข้างต้นผู้วิจัยได้กำหนดความหมายของภาคประชาชนตามหลักการและหน้าที่ของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นกลุ่มของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ หรือ เกษตรกรและผู้ใช้แรงงาน ในภาคเศรษฐกิจจริง เกษตรกรและผู้ใช้แรงงานเป็นปัจจัยที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ และเป็นกลุ่มประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากภาวะการผันผวนของเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ซึ่งสะท้อนผ่านดัชนีชี้วัดเศรษฐกิจที่สำคัญ อาทิเช่น ค่าจ้างของแรงงาน ราคาสินค้าเกษตร เป็นต้น ดังนั้น การพัฒนาแบบจำลองภาคประชาชน จึงให้ความสำคัญต่อตัวแปรที่เป็นตัวแทนของเกษตรกรและผู้ใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรม

ภาพ 5.1 แนวคิดการสร้างแบบจำลองภาคประชาชนเบื้องต้น

จากภาพ 5.1 เมื่อกำหนดความหมายของภาคประชาชนแล้ว ตัวแปรที่ชี้วัดความกินดีอยู่ดีหรือการยังชีพของภาคประชาชน คือ รายได้หรือผลตอบแทนจากการขายปัจจัยของภาคประชาชน โดยถ้าเกษตรกรหรือผู้ใช้แรงงานมีรายได้สูงและมั่นคง ฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนจะมีความเป็นอยู่ที่ดี

ดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตามรายได้ของภาคประชาชน อาทิ รายได้ของภาคเกษตร มีแนวโน้มสูงขึ้นไม่ได้แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรจะมีความสุขหรือยังพออยู่รอดได้ ตัวแปรที่สำคัญอีกตัวแปรหนึ่ง คือ ระดับการบริโภคของภาคประชาชน

จากตัวแปรด้านรายได้และการบริโภคของภาคประชาชน ผลกระทบอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่สำคัญ อีกสองตัวแปรได้แก่ อัตราเงินเฟ้อ และอัตราการว่างงาน

อัตราเงินเฟ้อเป็นตัวแปรที่สะท้อนถึงอำนาจซื้อของคนในประเทศ แม้รายได้จะเพิ่มขึ้น หากระดับราคาสินค้าที่ประชาชนบริโภคสูงขึ้นในอัตราที่มากกว่า ย่อมหมายถึงอำนาจซื้อของคนในประเทศลดลง ดังนั้น ในแบบจำลองภาคประชาชน อัตราเงินเฟ้อหรือการเปลี่ยนแปลงของระดับราคาจึงเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของเกษตรกรและผู้ใช้แรงงาน ที่รายได้ส่วนใหญ่มีไว้เพื่อการบริโภค

อีกตัวแปรหนึ่ง คือ อัตราการว่างงานหรืออัตราการใช้กำลังการผลิตของประเทศ ซึ่งโดยปกติตัวแปรดังกล่าว เป็นการวัดประสิทธิภาพของการใช้ปัจจัยหรือทรัพยากรในประเทศ แต่ในการพัฒนาแบบจำลองภาคประชาชน การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของการมีงานทำจะมีผลต่อภาคประชาชนในเรื่องของการมีกิน หรือไม่มีกิน อีกนัยหนึ่ง คือ หากอัตราการว่างงานเพิ่มขึ้น ประชาชนในกลุ่มของผู้ใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรมจะขาดรายได้ และทำให้ชีวิตความเป็นอยู่แย่ลง

ตัวแปรสุดท้ายที่นำมาอธิบายความเป็นอยู่ของประชาชนได้ออย่างดี คือ ความยากจนและหนี้สิน ซึ่งในการสร้างแบบจำลองภาคประชาชน ให้ความหมายของคำว่า “ความยากจน” คือ ความไม่เพียงพอของรายได้ที่ใช้ในการดำรงชีพ หรือรายได้ไม่เพียงพอต่อการซื้ออาหาร ซึ่งสะท้อนต่อปัญหาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

ในลำดับต่อไปจะแสดงถึงทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรดังกล่าวเพื่ออธิบายผลกระทบทางตรงต่อภาคประชาชน โดยทฤษฎีเหล่านี้เป็นเพียงบางส่วนในแบบจำลองเท่านั้น เนื่องจากผลกระทบในระบบเศรษฐกิจมหภาคแท้จริงแล้วมีทั้งผลกระทบทางตรง (Direct Effect) และผลกระทบทางอ้อม (Indirect Effect) หรือแนวคิดจากทฤษฎีดุลยภาพทั่วไป (General Equilibrium) โดยทฤษฎีที่จะกล่าวถึงประกอบด้วย ทฤษฎีการบริโภคของเคนส์ (Keynes Consumption Theory) ทฤษฎีการบริโภคภายใต้สมมติฐานรายได้ถาวร (Permanent Income Hypothesis) ความสัมพันธ์ระหว่างเงินเฟ้อและผลผลิตจากเส้นฟิลิปส์ (Phillips Curve) และทฤษฎีการส่งผ่านของอัตราแลกเปลี่ยน

- ทฤษฎีการบริโภคของเคนส์ และสมมติฐานรายได้ถาวร

จากหนังสือ The General Theory of Employment, Interest and Money ของจอร์จ เมนาร์ด เคนส์ (1936) ที่กล่าวถึงการบริโภคของประชาชนจะประกอบไปด้วยสองส่วนคือ ส่วนแรกระดับการบริโภคขั้นพื้นฐาน หรือระดับการบริโภคที่ประชาชนสามารถดำรงชีพอยู่ได้ และระดับการบริโภคที่

ขึ้นกับรายได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าเมื่อรายได้ของประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงระดับการบริโภคจะมีการเปลี่ยนแปลงตามแนวโน้มการบริโภคส่วนเพิ่ม (Marginal Propensity to Consume) ซึ่งถือเป็นแนวคิดที่สำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับการบริโภคของภาคประชาชน เนื่องจากระดับการบริโภคของเกษตรกรหรือผู้ใช้แรงงานขึ้นอยู่กับรายได้ของพวกเขาเหล่านั้น คือ รายได้จากผลผลิตในการเกษตร และรายได้จากค่าจ้าง

ในส่วนของทฤษฎีสมมติฐานรายได้ถาวร (Permanent Income Hypothesis) ของมิลตัน ฟรีดแมน (1957) เป็นการอธิบายพฤติกรรมการบริโภคของประชาชนเพิ่มเติมโดยใช้แนวคิดของ รายได้ถาวร (Permanent Income) และรายได้ชั่วคราว (Transitory Income) ซึ่งฟรีดแมนกล่าวว่า การบริโภคในระยะยาวมีความสัมพันธ์ต่อระดับรายได้ถาวรเท่านั้น ทั้งนี้ประโยชน์ของทฤษฎีนี้ต่อแบบจำลองภาคประชาชนสามารถแบ่งออกได้เป็นสองส่วนคือ ส่วนแรก เป็นการอธิบายถึงผลกระทบต่อ การบริโภคในระยะสั้นของการเปลี่ยนแปลงของรายได้ชั่วคราวของภาคเกษตรกรที่มีความผันผวนตาม การผลิตสินค้าซึ่งขึ้นกับสภาพดินฟ้าอากาศ และฤดูกาล และส่วนที่สองคือ การอธิบายถึงการใช้นโยบายของภาครัฐที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนว่าเป็นการเพิ่ม (หรือลด) รายได้ของภาคประชาชนในระยะสั้นหรือในระยะยาว ว่าส่งผลกระทบต่อระดับการบริโภคของภาคประชาชนอย่างไร

- ความสัมพันธ์ระหว่างเงินเฟ้อและผลผลิต

ความสัมพันธ์ระหว่างเงินเฟ้อและระดับผลผลิต มีแนวคิดเริ่มแรกจาก Phillips Curve (A.W. Phillips, 1958) ที่แสดงให้เห็นผ่านอัตราว่างงาน และอัตราเงินเฟ้อ โดยอธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์มวลรวม (Aggregate Demand) นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับราคาและส่งผลผ่านไปยังตลาดแรงงานทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในอัตราว่างงานและช่องว่างการผลิต ซึ่งต่อมา Friedman (1968) ได้แสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นเพียงความสัมพันธ์ระยะสั้น เนื่องจากคนงานหรืออุปทานในตลาดแรงงานไม่มีการรับรู้ในการเปลี่ยนแปลงของค่าจ้างที่ช้ากว่าการเปลี่ยนแปลงของระดับราคา แต่เมื่อเวลาผ่านไป คนงานจะมีการปรับการคาดการณ์ในค่าจ้างแท้จริงที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของระดับราคา ทำให้เส้น Augmented Phillips Curve เป็นเส้นตรงตั้งฉากกับแกนอัตราว่างงาน

ในงานวิจัยนี้ความสัมพันธ์ระหว่างเงินเฟ้อและผลผลิตจะเป็นทฤษฎีที่สะท้อนถึงการใช้นโยบายเพื่อลดปัญหาการว่างงานจะส่งผลกระทบต่อรายได้แท้จริงของภาคประชาชนทั้งในระยะสั้น และในระยะยาวที่แตกต่างกัน

- การส่งผ่านของอัตราแลกเปลี่ยน (Exchange Rate Pass-Through)

การส่งผ่านของอัตราแลกเปลี่ยน หมายถึง เมื่ออัตราแลกเปลี่ยนมีการเปลี่ยนแปลง จะส่งผลให้ราคาสินค้านำเข้าของต่างประเทศมีการเปลี่ยนแปลง สามารถอธิบายได้จาก Law of One Price

กล่าวคือ สินค้าชนิดเดียวกันไม่ว่าจะขาย ณ ที่ใดในโลกเมื่อปรับราคาจากอัตราแลกเปลี่ยนแล้ว ราคาของสินค้าชนิดนั้นจะต้องเท่ากัน ยกตัวอย่างเช่น อัตราแลกเปลี่ยน คือ 33 บาท/ดอลลาร์สหรัฐฯ และราคาของแฮมเบอร์เกอร์คือ 1 เหรียญ ภายใต้ข้อสมมติของ law of one price หมายความว่า ราคาของแฮมเบอร์เกอร์ที่ขายในประเทศไทย คือ 33 บาท หรือเท่ากับ 1 เหรียญ และเมื่ออัตราแลกเปลี่ยนมีการเปลี่ยนแปลง ก็จะส่งผลให้ราคาของสินค้าภายในประเทศมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่เป็นการส่งผ่านอย่างสมบูรณ์ เช่น ถ้าค่าเงินไทยลดลงเป็น 34 บาท/ดอลลาร์สหรัฐฯ ก็จะทำให้ราคาแฮมเบอร์เกอร์สูงขึ้น เป็น 34 บาท

จากแนวคิดดังกล่าว การเปลี่ยนแปลงในอัตราแลกเปลี่ยนมีผลต่อราคาสินค้าของผู้ผลิตในภาคเกษตร หรือภาคประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ผลกระทบทางตรงสามารถเห็นได้อย่างชัดเจน เมื่ออัตราแลกเปลี่ยนมีการเปลี่ยนแปลงย่อมส่งผลต่อราคาสินค้าเกษตรส่งออก หรือราคาปัจจัยนำเข้าแต่ยังคงขึ้นอยู่กับความสามารถในการตั้งราคาและความยืดหยุ่นของอุปสงค์ในตลาด

ในส่วนของผลกระทบทางอ้อมอัตราแลกเปลี่ยนจะส่งผ่านราคาของปัจจัยการผลิตที่นำเข้า ซึ่งส่งผลต่อต้นทุนการผลิตและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในราคาสินค้าในตลาด และเกิดผลจากราคาโดยเปรียบเทียบ (Relative Price) ทำให้การตัดสินใจในการผลิตหรือการตั้งราคาในตลาดมีการเปลี่ยนแปลง

จากตัวแปรและทฤษฎีทั้งหมดเห็นได้ว่า แบบจำลองภาคประชาชน เป็นแบบจำลองเพื่อสะท้อนภาวะการยังชีพของประชาชน หรือเพื่อพิจารณาความสามารถในการยังชีพของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศไทย โดยใช้ความสามารถในการบริโภค รายได้ และผลกระทบจากภายนอกเป็นตัวชี้วัด ดังนั้น ต่อไปนี้อาจเรียกแบบจำลองนี้ว่า แบบจำลองชี้วัดภาวะยังชีพของประชาชน

2. แบบจำลองชี้วัดภาวะยังชีพภาคประชาชน

ภาวะการยังชีพของประชาชนสามารถวัดได้จากการที่ประชาชนหรือคนส่วนใหญ่ในประเทศมีความเป็นอยู่หรือมีความสามารถในการซื้อได้เท่ากับหรือมากกว่าความต้องการหรือความเพียงพอในการดำรงชีพ โดยภายใต้ภาวะเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงนโยบายของภาครัฐที่มีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว อย่างในปัจจุบัน ทำให้ความเป็นอยู่ของประชาชนก็มีความผันผวนไปและทำให้คนใช้ชีวิตได้ลำบาก

ในส่วนนี้ จึงเป็นการวิเคราะห์ผลกระทบของปัจจัยทางเศรษฐกิจมหภาคที่ส่งผลต่อตัวแปรสำคัญที่มีต่อภาคประชาชน ได้แก่ ปริมาณผลผลิตทางการเกษตรและระดับรายได้ของเกษตรกร จะเป็นการอธิบายผลกระทบที่มีต่อตัวแปรสำคัญนั้นผ่านความยากจนของประชาชน ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญทั้งปัญหาเศรษฐกิจและสังคมไปพร้อมๆ กัน

2.1 ตัวแปรและแบบจำลองที่ใช้ในแบบจำลองชีวิตภาวะยังชีพของประชาชน

การสร้างแบบจำลองชีวิตภาวะยังชีพของประชาชนมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์เศรษฐกิจมหภาคของประชาชน รวมถึงให้คำแนะนำเชิงนโยบายหรือหาช่องทางในการดำเนินนโยบายที่มีประสิทธิภาพ โดยที่ความสัมพันธ์ของตัวแปรสำคัญมีลักษณะเป็นแบบพลวัต กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงในตัวแปรหนึ่งตัวจะส่งผลต่อตัวแปรทั้งระบบ ทั้งทางตรง (Direct Effect) และทางอ้อม (Indirect Effect) นอกจากนี้ ผลที่เกิดขึ้นจะเป็นในลักษณะที่ล่าช้า (lags) แบบจำลองที่มีความเหมาะสมก็คือ แบบจำลอง Vector Autoregressive (VAR)

ในส่วนนี้จะเป็นการพิจารณาตัวแปรที่จะใช้ในแบบจำลองชีวิตภาวะยังชีพของประชาชน ซึ่งได้มาจากแนวคิดในส่วนแรก ดังนี้

ตัวแปรกลุ่มที่ 1 ตัวแปรด้านผลผลิตของประเทศ เป็นตัวแปรที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงของผลผลิตมวลรวมในประเทศ และมีความสัมพันธ์แปรผกผันกับอัตราการว่างงาน ทั้งนี้ตัวแปรผลผลิตมวลรวม (Gross Domestic Product) มีลักษณะเป็นข้อมูลรายเดือนในที่นี่จึงพิจารณาตัวแปรอื่นเพื่อใช้เป็นตัวแทน (Proxy) คือ ดัชนีผลผลิตอุตสาหกรรม (Manufacturing Production Index: MPI) และระดับการผลิตในกลุ่มต่างๆ

ตัวแปรกลุ่มที่ 2 รายได้ของเกษตรกร เป็นตัวแปรที่สะท้อนระดับรายได้ของภาคประชาชน ซึ่งในที่นี่พิจารณาเป็นรายได้ภาคเกษตรแท้จริง (Real Farm Income) ที่ถ่วงน้ำหนักด้วยดัชนีราคาผู้บริโภคกลุ่มชนบท และอีกตัวแปร คือ ผลผลิตทางเกษตรภายในประเทศ (Agricultural Production) ทั้งนี้ในกลุ่มนี้ยังมีตัวแปรที่มีผลกระทบต่อตัวแปรดังกล่าว คือ ราคาสินค้าเกษตรภายในประเทศ (Farm Price) และ

ตัวแปรกลุ่มที่ 3 การบริโภคของภาคประชาชน เป็นตัวแปรที่สะท้อนอุปสงค์ของประชาชน ในส่วนของการบริโภค ซึ่งในที่นี่พิจารณาเป็นยอดขายปลีก (Retail Sale)

ตัวแปรกลุ่มที่ 4 ระดับราคาสินค้าและบริการที่ประชาชนได้รับ เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อตัวแปรข้างต้น ซึ่งสะท้อนถึงอำนาจซื้อและความอยู่รอดของประชาชน ในที่นี่พิจารณาเป็นดัชนีราคาผู้บริโภคกลุ่มชนบท (Rural Price Index) และ ดัชนีราคาสินค้าอาหารของกลุ่มชนบท (Rural Food Price Index)

ตัวแปรกลุ่มที่ 5 เป็นตัวแปรภายนอก (Exogenous Variables) ในแบบจำลองนี้ตัวแปรที่สนใจในการพิจารณาแบบจำลองจะเป็น นโยบายการคลังของรัฐบาลด้านรายจ่ายหรือด้านรายรับ (Government Expenditure and Revenue) ซึ่งเป็นการวัดประสิทธิภาพในการส่งผ่านนโยบายไปสู่ภาคประชาชน ปัจจัยทางด้านการค้า ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงของค่าเงินเปรียบเทียบกับโดยใช้ ดัชนีค่าเงินบาทแท้จริง (Real Effective Exchange Rate) จากระาคาสินค้าสินค้าส่งออกภาคเกษตร (Export Agriculture Price Index) และปริมาณสินค้าเกษตรส่งออก (Agricultural Export Volume) ซึ่งสะท้อน

ถึงอุปสงค์ต่อสินค้าเกษตรของชาวต่างชาติ และสุดท้ายคือผลกระทบจากราคาน้ำมันดีเซลในประเทศ (Diesel Price)

สรุปตัวแปรที่ใช้ในแบบจำลองทั้งหมด ดังตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 แสดงตัวแปรสำคัญในแบบจำลองชีวิตภาวะยังชีพภาคประชาชน

ประเภท	กลุ่มที่	ชื่อตัวแปร
ตัวแปรตาม	1.ผลผลิตมวลรวม	ดัชนีผลผลิตอุตสาหกรรม
	2.รายได้ภาคเกษตรกร	รายได้ภาคเกษตรแท้จริง
		ผลผลิตทางเกษตรภายในประเทศ
	3.ระดับการบริโภค	ปริมาณสินค้าเกษตรส่งออก
ตัวแปรภายนอก	4.ระดับราคาในประเทศ	ดัชนีค่าปลีกภายในประเทศ
	5.1 ภาครัฐบาล	ดัชนีราคาผู้บริโภคกลุ่มชนบท
		รายจ่ายรัฐบาล
	5.2 ภาคต่างประเทศ	รายรับรัฐบาล
		ดัชนีค่าเงินบาทแท้จริง
	5.3 อื่นๆ	ราคาสินค้าเกษตรส่งออก
		ราคาน้ำมันดีเซลในประเทศ

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สำนักดัชนีการค้า กระทรวงพาณิชย์

หลังจากกำหนดตัวแปรที่จะนำมาใช้ในแบบจำลองชีวิตภาวะยังชีพของประชาชนแล้ว จะสามารถเขียนความสัมพันธ์เบื้องต้นของตัวแปรทั้งหมดได้ ดังนี้

$$y_{i,t} = b_{i0} + b_{i1}(L)y_{1,t-1} + \dots + b_{in}(L)y_{n,t-p} + a_{i1}(L)x_{1,t-1} + \dots + a_{ik}(L)x_{ik,t-1} + \varepsilon_{i,t}$$

โดยที่ y_i คือ ตัวแปรในระบบเศรษฐกิจ มีทั้งสิ้น 6 ตัวแปร

x_i คือ ตัวแปรนอกระบบเศรษฐกิจ มีทั้งสิ้น 5 ตัวแปร

ε_i คือ ผลกระทบจากตัวแปร i

นั่นคือ ตัวแปรในกลุ่มที่ 1 ถึง 4 ข้างต้นจะเป็นด้านซ้ายหรือตัวแปร y_i และกลุ่มสุดท้ายหรือตัวแปรภายนอกจะเป็นตัวแปร x_i เนื่องจากความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆในระบบอาจยังไม่มีผลชัดเจน ทำให้ตัวแปรด้านซ้ายหรือตัวแปรตามถูกอธิบายด้วยตัวแปรด้านขวาหรือตัวแปรในระบบอื่น รวมถึงตัวแปรนั้นเองในช่วงเวลาที่ผ่านมา โดยมีจำนวนความล่าช้า (Lag) คือ p และมีสัมประสิทธิ์ดังนี้

$$b_{ij}(L) = b_{ij1} + b_{ij2}L + b_{ij3}L^2 + \dots + b_{ijp}L^{p-1}$$

โดยที่ $Ly_{i,t} = y_{i,t-1}$

ซึ่งจากจากการสมการความสัมพันธ์ เห็นได้ว่าผลกระทบจากแต่ละตัวแปร ε_i สามารถส่งผ่านมายังตัวแปรอื่นได้ โดยการจำแนกผลกระทบที่มีต่อภาคประชาชน ผ่านทฤษฎี Impulse Response Function พิจารณาตามผลกระทบที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจจากตัวแปรต่างๆ ซึ่งสามารถแบ่งได้ตามตัวแปรที่ใช้ในแบบจำลอง

และจากสมการความสัมพันธ์สามารถเขียนให้อยู่ในรูปของระบบสมการ ซึ่งเรียกแบบจำลองนี้ว่า VAR(p) ได้ ดังนี้

$$Y_t = B_0 + B_1Y_{t-1} + B_2Y_{t-2} + \dots + B_pY_{t-p} + \varepsilon_t$$

โดยที่ $Y_{t-p} = \begin{bmatrix} y_{1,t-p} \\ y_{2,t-p} \\ \vdots \\ y_{n,t-p} \end{bmatrix}, \quad B_0 = \begin{bmatrix} b_{1,0} \\ b_{2,0} \\ \vdots \\ b_{n,0} \end{bmatrix}, \quad \varepsilon_t = \begin{bmatrix} \varepsilon_1 \\ \varepsilon_2 \\ \vdots \\ \varepsilon_n \end{bmatrix}$

$$, \quad B_p = \begin{bmatrix} b_{1,1,t-p} & b_{1,2,t-p} & \dots & b_{1,n,t-p} \\ b_{2,1,t-p} & b_{2,2,t-p} & \dots & b_{2,n,t-p} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ b_{n,1,t-p} & b_{n,2,t-p} & \dots & b_{n,n,t-p} \end{bmatrix}$$

และ $\varepsilon_t \sim \text{IID}(0, \Omega)$

อย่างไรก็ดี การสร้างแบบจำลองเศรษฐกิจ โดยรวมภาคสังคมด้วยนั้น เป็นสิ่งที่อาศัยความรู้และความละเอียดก่อนข้างสูง อีกทั้งต้องใช้เวลาในการทดสอบและพัฒนาแบบจำลองให้มีความ

ถูกต้องเหมาะสมต่อการใช้ในการวิเคราะห์เศรษฐกิจและสังคมของภาคประชาชน ดังนั้น เนื่องด้วยในเวลาที่จำกัดและความไม่ให้แบบจำลองที่ได้จากการวิจัยนี้ไม่มีความซับซ้อนจนเกินไป ในการวิจัยนี้จึงเน้นเป้าหมายของการสร้างแบบจำลองเพื่อการทำนายภาพรวมของเศรษฐกิจภาคประชาชน และเป็นแนวทางในการนำเสนอมุมมองต่อคณะรัฐมนตรีของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2.2 ขั้นตอนในการสร้างแบบจำลองชี้วัดภาวะยังชีพของประชาชน

ลำดับขั้นตอนในการประมาณค่าแบบจำลองเพื่อใช้ในการสร้างแบบจำลองชี้วัดภาวะยังชีพของประชาชน จะประกอบไปด้วยการพิจารณาข้อมูล หรือการคลุ่ลักษณะข้อมูล การเลือก lag หรือความล่าช้าผลกระทบจากตัวแปร การประมาณค่าแบบจำลองภาคประชาชน และสุดท้ายการใช้ผลการประมาณค่าทั้งการพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์ Impulse Response Function (IRF) และ Forecast-Error Variance Decomposition (VD) รวมถึงการพยากรณ์ตัวแปรสำคัญ โดยในแต่ละขั้นตอนจะมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ก. การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นและการทดสอบ Unit-Root ซึ่งในการศึกษานี้ข้อมูลที่ใช้ในการประมาณค่ามีลักษณะเป็น อนุกรมเวลา ตัวแปรที่ได้จากการสำรวจมักจะมีความสัมพันธ์กัน ทำให้ตัวแปรมีลักษณะไม่นิ่ง (Non-Stationary) หรือการที่มีค่าเฉลี่ยไม่เท่ากันเมื่อเทียบกับในแต่ละช่วงเวลา นอกจากนั้นหากตัวแปรที่ใช้ในการประมาณค่าในแบบจำลองมีคุณสมบัติไม่นิ่ง (Non-Stationary) จะทำให้เกิดปัญหา spurious หรือตัวแปรเหมือนจะมีความสัมพันธ์กันแต่ในความเป็นจริงไม่สัมพันธ์กัน

ข. การเลือกความล่าช้า (Lag) ที่เหมาะสม ซึ่งตัวชี้วัดที่เหมาะสมและง่ายต่อความเข้าใจ คือ Akaike Information criteria (AIC) เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาความเหมาะสมของจำนวนความล่าช้า หรือ lag ของแบบจำลอง ค่า AIC ที่น้อยจะสะท้อนถึงการมีข้อมูลที่มีความสำคัญมาก โดยค่า AIC จะน้อยจากสาเหตุดังต่อไปนี้คือ มีความแปรปรวน และความแปรปรวนร่วมน้อย มีจำนวนของตัวแปร และจำนวน lag น้อย และสุดท้ายมีจำนวนข้อมูลในการประมาณค่ามาก ดังนั้น เกณฑ์ดังกล่าวจะพิจารณาที่ค่า AIC น้อยที่สุด ซึ่งหมายถึงการเพิ่มตัวแปรหรือ lags เข้าไปในแบบจำลองจะไม่ทำให้ค่าเกณฑ์เหล่านี้ลดลงแล้ว

ค. การประมาณค่าแบบจำลอง Vector Autoregressive (VAR) โดยจากส่วนที่สอง สามารถประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของระบบสมการ ที่มีความสัมพันธ์ของตัวแปรแต่ละตัวจะมีความสัมพันธ์ที่ไม่แน่นอน และส่งผลกระทบระหว่างกันทั้งทางตรงและทางอ้อมได้ ด้วยวิธีการประมาณค่าเชิงถดถอยปกติ

ง. การวิเคราะห์จาก Impulse Response Function (IRF) โดย นอกจากการวิเคราะห์แบบจำลอง VAR จากค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้จากการประมาณค่าแล้ว จำเป็นต้องอาศัยวิธีการอื่นในการช่วยวิเคราะห์ Impulse Response Function (IRF) เป็นอีกหนึ่งวิธีการ ที่อาศัยแนวคิด Moving Average

เพื่อดูการเคลื่อนไหวของตัวแปรที่เป็นอนุกรมเวลา ซึ่ง IRF สามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรหนึ่งต่ออีกตัวแปรหนึ่งในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งในการศึกษานี้ IRF สามารถบอกทิศทาง แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและขนาดของผลกระทบในแต่ละช่วงเวลาได้

การวิเคราะห์แบบจำลองภาวะยังชีพของประชาชน โดยใช้ Impulse Response Function (IRF) นอกจากการวิเคราะห์ผลกระทบจากตัวแปรทางเศรษฐกิจแล้ว ยังสามารถนำไปใช้วิเคราะห์ผลกระทบและประสิทธิภาพจากนโยบายของภาครัฐได้ เช่น ผลกระทบและประสิทธิภาพจากการใช้จ่ายของภาครัฐ ผลกระทบจากนโยบายการเงินหรืออัตราแลกเปลี่ยน ต่อภาคประชาชนในเรื่องของรายได้ในการดำรงชีพ และการผลิตภาคเกษตร เป็นต้น

จ. การวิเคราะห์จาก Forecast-error Variance Decomposition (VD) เนื่องจาก IRF เป็นการวิเคราะห์ตัวแปรที่ศึกษาแบบเป็นคู่ เนื่องจากสัมประสิทธิ์ของค่าความผิดพลาด (ε_i) ที่คำนวณได้เป็นค่าที่เกิดจาก error ของตัวแปรเดียว Variance Decomposition (VD) จึงเป็นวิธีการหนึ่งในการวิเคราะห์ภาพรวมในระบบ เนื่องจาก ความแปรปรวนของตัวแปรหนึ่งจะประกอบไปด้วยความแปรปรวนของตัวแปรอื่นที่พยากรณ์พร้อมๆกัน รวมทั้งของตัวแปรที่พยากรณ์ ซึ่งเมื่อคิดคำนวณสัดส่วนของความแปรปรวนในแต่ละตัวแปรเทียบกับความแปรปรวนทั้งหมดที่ได้จากพยากรณ์ ก็จะได้ Forecast-error Variance Decomposition ใช้ในการวิเคราะห์สัดส่วนของผลกระทบจากตัวแปรในระบบที่มีต่อตัวแปรหนึ่ง โดยการดูสัดส่วนของผลกระทบของตัวแปร

การวิเคราะห์แบบจำลองภาวะยังชีพของประชาชน โดยใช้ Forecast-error Variance Decomposition (VD) สามารถแยกแยะสัดส่วนของผลกระทบที่มีต่อภาวะยังชีพของภาคประชาชนว่าตัวแปรหรือนโยบายใดของภาครัฐที่มีผลกระทบต่อประชาชนมากที่สุด

2.3 การวิเคราะห์แบบจำลองชีวิตภาวะยังชีพภาคประชาชน

ในส่วนของการวิเคราะห์แบบจำลองชีวิตภาวะยังชีพของประชาชน จะเป็นการแสดงผลการประมาณค่าแบบจำลองชีวิตภาวะยังชีพของประชาชน ประกอบด้วย การวิเคราะห์เศรษฐกิจและสังคมของภาคประชาชนจากข้อมูลทางสถิติเบื้องต้น การวิเคราะห์ผลจากแบบจำลอง Vector Autoregressive ก่อนที่นำไปสู่การวิเคราะห์ในเชิงบุคคลต่อไปในส่วนที่ 3

2.3.1 ข้อมูลสถิติเบื้องต้น

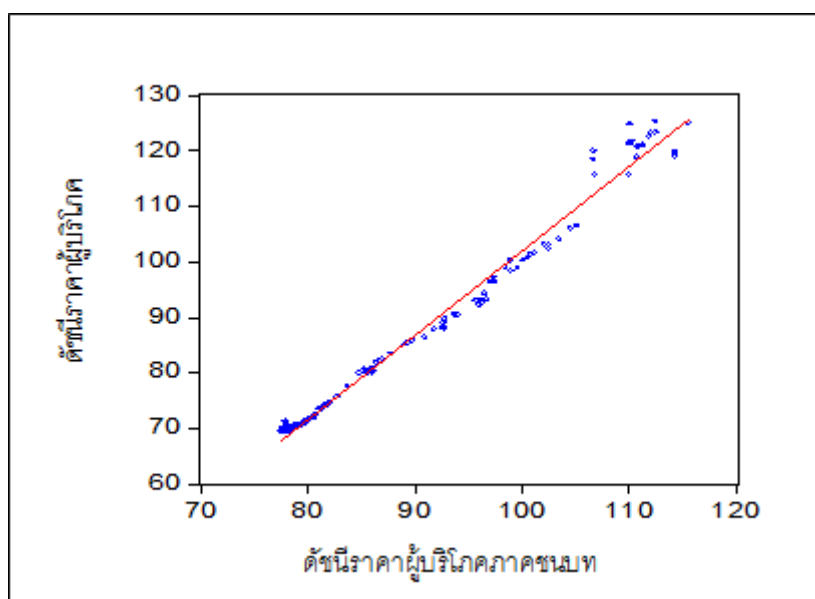
จากที่กล่าวข้างต้น ในแบบจำลองชีวิตภาวะยังชีพของสภาพที่ปรักขยานี้ ได้ให้ความสำคัญกับกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ของประเทศหรือที่เรียกว่า “ภาคประชาชน” อันสามารถแบ่งออกเป็นประชาชนจากภาคเกษตรกร และนอกภาคเกษตรกรซึ่งแยกเป็นคณงานจากภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ เนื่องจากผู้ที่ได้รับผลกระทบและเดือดร้อนจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ไม่ว่า

จะเป็นผลกระทบจากการใช้นโยบายของภาครัฐ การเก็บภาษี การใช้จ่ายของภาครัฐ การเปลี่ยนแปลงของผลผลิตมวลรวม การเปลี่ยนแปลงของระดับราคาสินค้าและบริการในประเทศ ผลกระทบจากภาคต่างประเทศทั้งการค้าและการลงทุน ทั้งหมดนี้ ล้วนสร้างภาระตกอยู่กับภาคประชาชนทั้งสิ้น โดยเฉพาะความสามารถในการดำรงชีพ หรือการที่ประชาชนมีชีวิตอยู่ได้อย่างอึดื้อ

ปัจจัยแรกที่เราให้ความสนใจ คือ ราคาอาหารและราคาสินค้าที่ประชาชนบริโภค โดยหลักการสำคัญ คือ การเปรียบเทียบดัชนีราคาสินค้าและดัชนีรายได้ของประชาชน ในกรณีที่ราคาสินค้าเพิ่มสูงขึ้นเร็วกว่าที่รายได้เพิ่มขึ้นสะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนมีความลำบากในการใช้ชีวิต ไม่สามารถซื้อหรือจับจ่ายใช้สอยได้เทียบเท่ากับอดีตที่ผ่านมา

ประชาชนในประเทศไทยเผชิญกับปัญหาอาหารที่มีความผันผวนเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล จากภาพที่ 5.2 เมื่อเทียบกับราคาสินค้าและบริการ โดยรวมจะมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน การเพิ่มขึ้นของดัชนีราคาสินค้าและบริการมีผลมาจากระดับราคาอาหารที่เพิ่มขึ้น ดังนั้น การเพิ่มขึ้นของราคาสินค้าและบริการเป็นการส่งสัญญาณว่าประชาชนทุกคนจะต้องเผชิญกับราคาอาหารที่สูงขึ้น หรือมีภาวะการดำรงชีพที่ต่ำลง โดยเฉพาะในกลุ่มคนที่ยากจนหรือมีรายได้ไม่คงที่ เช่น เกษตรกรหรือกรรมกร เป็นต้น

ภาพที่ 5.2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีราคาและดัชนีราคาอาหารของชนบท

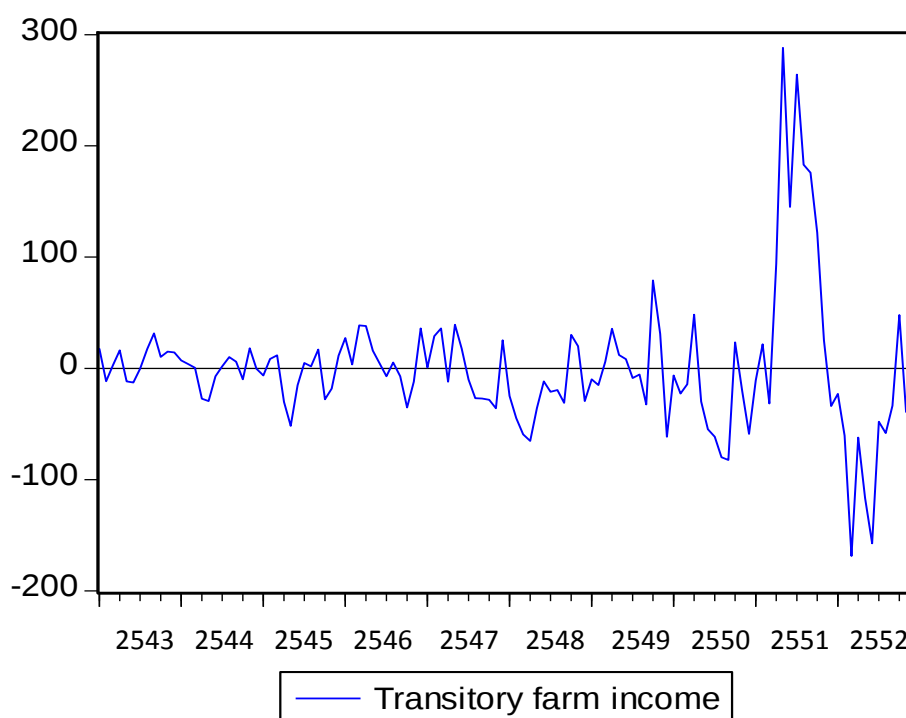
ที่มา: สำนักดัชนีการค้า กระทรวงพาณิชย์

รายได้ของกลุ่มเกษตรกรในประเทศไทยประกอบไปด้วยรายได้ถาวรและรายได้ชั่วคราวอันเป็นผลมาจากความไม่แน่นอนของผลผลิตหรือการเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล เช่น การทำนาในแต่ละปีนั้นขึ้นอยู่กับน้ำในแต่ละปี บางปีก็อาจจะผลิตได้น้อยเนื่องจากฝนไม่ตกเลย หรือมีน้ำน้อย นั่น

หมายความว่า เกษตรกรของประเทศเป็นผู้ที่มีโอกาสมากที่สุดที่ภาวะการยังชีพจะลดต่ำลงจนถึงขนาดไม่สามารถรับการเปลี่ยนแปลงของระดับราคาอาหารที่เปลี่ยนแปลงได้

จากภาพ 5.3 แสดงถึงรายได้ในส่วนของรายได้ชั่วคราวของเกษตรกร ซึ่งมีความผันผวนค่อนข้างมากในระยะสั้น และมีความบอบบางต่อภาวะเศรษฐกิจ เช่น ในช่วงปี 2551 รายได้ของเกษตรกรเพิ่มสูงขึ้นผิดปกติ เนื่องมาจากราคาพืชผล หรือสินค้าเกษตรในปี 2551 เพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก และทำให้ปริมาณการส่งออกข้าวลดลง เพราะเกิดอุปสงค์ส่วนเกินขึ้นในประเทศ และส่งผลต่อเนื่องให้ในปี 2552 ระดับราคาสินค้าเกษตรลดลง รายได้ของเกษตรกรจึงลดลง เห็นได้ว่าเมื่อมีผลกระทบจากภาคเศรษฐกิจ จะทำให้รายได้ของเกษตรกรขาดเสถียรภาพ และแบกรับภาระของราคาสินค้าบริโภคได้ยากลำบากขึ้น

ภาพที่ 5.3 แสดงรายได้ชั่วคราวของเกษตรกร

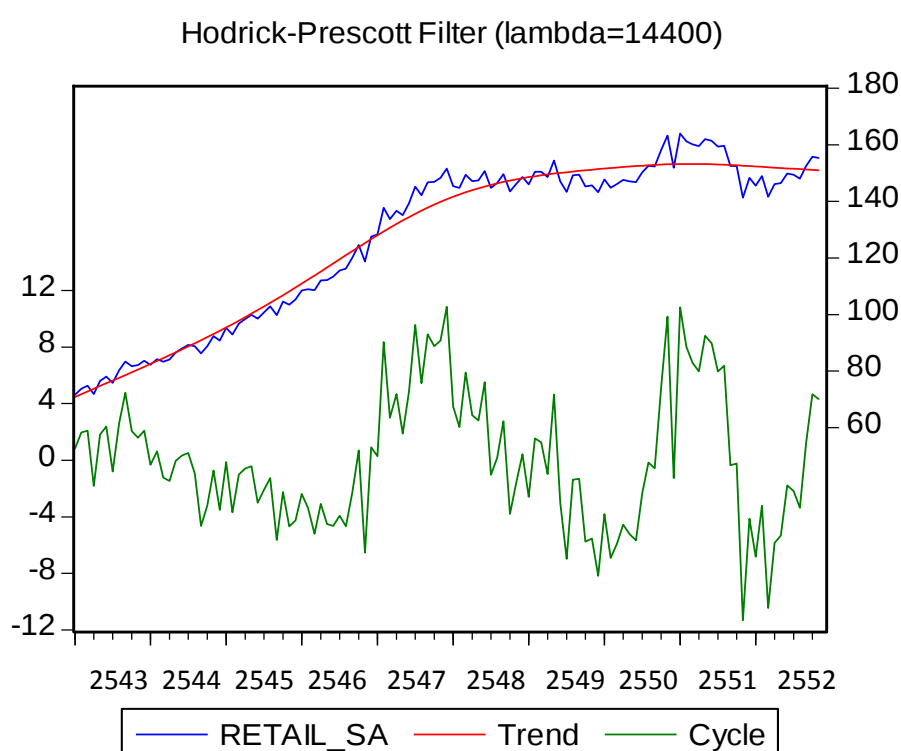
ที่มา: คำนวณจากข้อมูลของธนาคารแห่งประเทศไทย

จากที่กล่าวมาทั้งราคาอาหารที่มีความผันผวน และระดับรายได้ที่ไม่แน่นอน ย่อมส่งผลกระทบต่อ การบริโภคของประชาชนโดยรวม ภาพที่ 5.4 แสดงให้เห็นถึงการบริโภคโดยรวมของภาคประชาชน โดยในที่นี้ได้ใช้ยอดจำหน่ายของสินค้าปลีกเป็นเครื่องชี้วัด หากพิจารณาภาพ 5.3 และภาพ 5.4 พร้อม กัน จะเห็นได้ว่าแนวโน้มการบริโภคหรือยอดจำหน่ายสินค้าปลีกรวมในประเทศนั้นมีแนวโน้ม เพิ่มขึ้นและมีความผันผวนไปพร้อมกับรายได้ภาคเกษตรที่มีความผันผวนน้อย และในช่วงที่รายได้

ของภาคเกษตรมีความผันผวนมาก การบริโภคหรือยอดขายสินค้าปลีกเริ่มคงที่และมีความผันผวนมากขึ้นในระยะสั้น

ในระยะยาว ความผันผวนของรายได้ของประชาชน จะส่งผลต่อแนวโน้มการบริโภค ในช่วงที่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจปี 2548 ประชาชนส่วนใหญ่ขาดความเชื่อมั่นต่อภาคเศรษฐกิจโดยรวมทำให้การบริโภคในประเทศ โดยวัดจากดัชนีค้าปลีก มีแนวโน้มที่คงที่ และมีความผันผวนในระยะสั้นมากขึ้น แสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันภาวะทางเศรษฐกิจจะส่งผลกระทบต่อแนวโน้มหรือทิศทางการบริโภคของประชาชนอย่างชัดเจน

ภาพที่ 5.4 แสดงวัฏจักรและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของดัชนีค้าปลีก

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลของธนาคารแห่งประเทศไทย

จากที่กล่าว เป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของเกษตรกรโดยรวม แต่แท้จริงแล้วในส่วนของการบริโภคและระดับราคาอาหารที่เพิ่มขึ้น ไม่ได้ส่งผลเพียงเกษตรกร แรงงานนอกภาคเกษตรก็ได้รับผลกระทบต่อราคาอาหารที่เปลี่ยนแปลงเช่นกัน จากภาพ 5.5 แสดงให้เห็นถึงดัชนีค่าจ้างแท้จริงของกลุ่มแรงงานนอกภาคเกษตร โดยการเปลี่ยนแปลงในระยะสั้นของเงินเดือนของประชากรในกลุ่มนี้เกิดจากความผันผวนในราคาสินค้าและบริการที่มีการเปลี่ยนแปลง แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่น่าเป็นห่วง คือ แนวโน้มของค่าจ้างแท้จริงต่อราคาอาหารมีแนวโน้มลดลงอย่างเห็นได้ชัด นั่นหมายความว่าผู้มีรายได้ในกลุ่มดังกล่าวไม่สามารถปรับตัวให้เท่าทันเงินเฟ้อที่เกิดจากราคาอาหาร

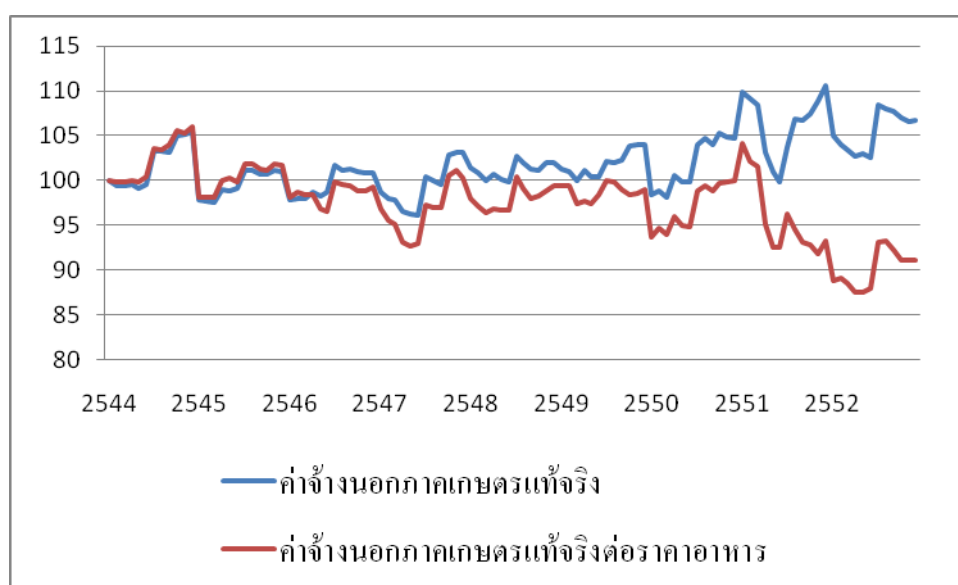
ได้ ทำให้ช่องว่างระหว่างรายได้ในการบริโภคสินค้าโดยรวมและรายได้ในการซื้ออาหารเพิ่มสูงขึ้น หรือไม่เพียงพอมากขึ้น

จากภาพที่ 5.5 แสดงแนวโน้มของค่าจ้างแท้จริงโดยเปรียบเทียบระหว่างรายได้ของภาคอุตสาหกรรมและบริการกับดัชนีราคาสินค้า และรายได้กับดัชนีราคาอาหาร แสดงให้เห็นว่ารายได้แท้จริงโดยเทียบกับราคาอาหารนั้นมีแนวโน้มลดลง ในขณะที่เมื่อเทียบกับราคาสินค้าปกติแล้วจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นไม่มาก

จากการพิจารณารายได้ของภาคเกษตรกรรมจะเห็นว่าในช่วงที่ระดับราคาสินค้าเกษตรสูงขึ้น เกษตรกรจะมีรายได้เพิ่มขึ้น และในช่วงที่ราคาสินค้าเกษตรลดลงเกษตรกรก็มีรายได้ลดลง ไปในทิศทางเดียวกัน การที่แนวโน้มรายได้แท้จริงของภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการลดลง เนื่องจากระดับราคาสินค้าเกษตรที่เพิ่มขึ้นไม่ได้ส่งผลให้รายได้ของภาคการเกษตรเพิ่มสูงขึ้น ทำให้เงินเฟ้อที่เกิดจากราคาอาหารเพิ่มสูงขึ้นจะส่งผลกระทบต่อกลุ่มกรรมกรมากกว่า

อย่างไรก็ดี จากข้อมูลสถิติเบื้องต้นแสดงให้เห็นว่าแนวโน้มการยังชีพของภาคประชาชน ไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรหรือแรงงาน ทั้งภาคอุตสาหกรรมและบริการมีแนวโน้มลดลง

ภาพที่ 5.5 แสดงแนวโน้มของค่าจ้างแท้จริง

หมายเหตุ: ข้อมูลรายไตรมาสปรับโดยใช้ดัชนีราคา

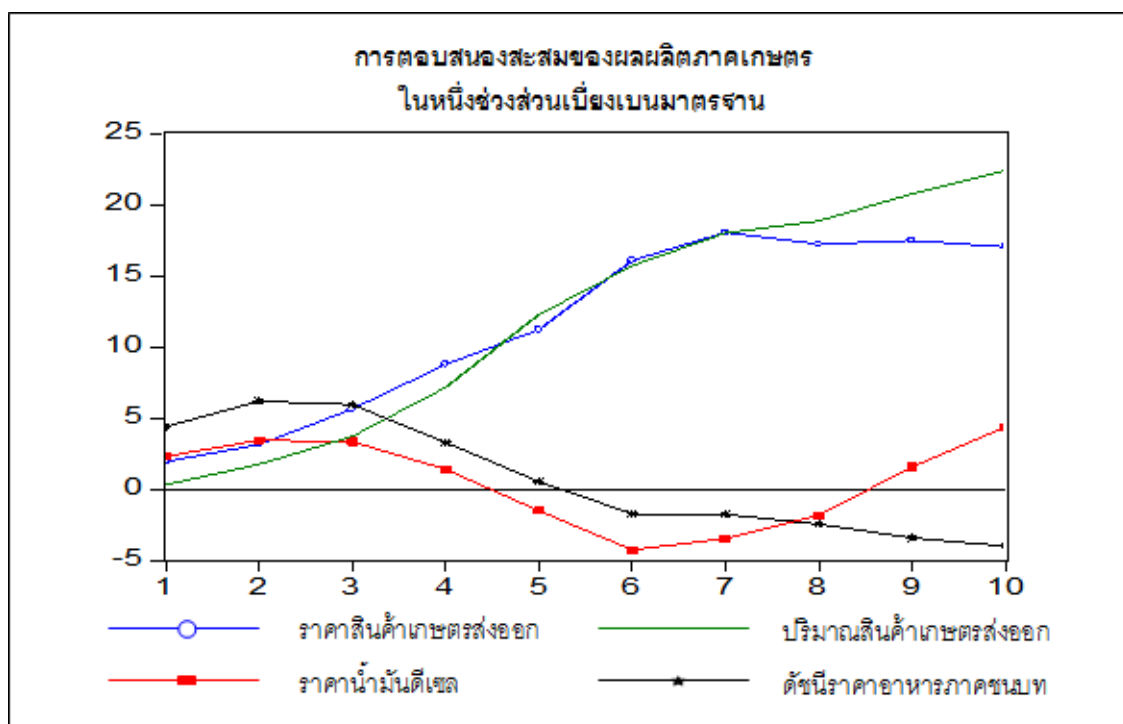
ที่มา: คำนวณจากข้อมูลของธนาคารแห่งประเทศไทย

2.3.2 ผลกระทบเชิงพลวัตจากตัวแปรสำคัญทางเศรษฐกิจมหภาค¹

การวิเคราะห์ผลกระทบเชิงพลวัตจากตัวแปรสำคัญต่อปริมาณการผลิตสินค้าเกษตรของประเทศและรายได้แท้จริงของเกษตรกร วิเคราะห์จากผลการประมาณค่าแบบจำลอง Vector Autoregressive โดยใช้ฟังก์ชันการตอบสนอง (Impulse Response Function) เป็นหลักในการวิเคราะห์ โดยได้ข้อสรุปต่อไปนี้

- การตอบสนองของปริมาณการผลิตสินค้าเกษตร ในช่วงที่ผ่านมาพบว่า ปริมาณการผลิตสินค้าเกษตรที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเกิดจากระดับราคาสินค้าเกษตรส่งออกและปริมาณอุปสงค์สินค้าเกษตรของต่างประเทศที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็นสำคัญ ปัจจัยทางด้านราคาน้ำมันดิบยังคงไม่เป็นอุปสรรคต่อการผลิตในระยะยาวมากนัก ซึ่งสอดคล้องกับในช่วงปี 2550 ที่ราคาน้ำมันโดยรวมภายในประเทศมีการปรับตัวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องตามระดับราคาน้ำมันในตลาดโลก แต่ผลผลิตทางการเกษตรกลับไม่ได้รับผลกระทบมาก (ภาพที่ 5.6)

ภาพที่ 5.6 แสดงผลการตอบสนองสะสมของผลผลิตภาคเกษตร

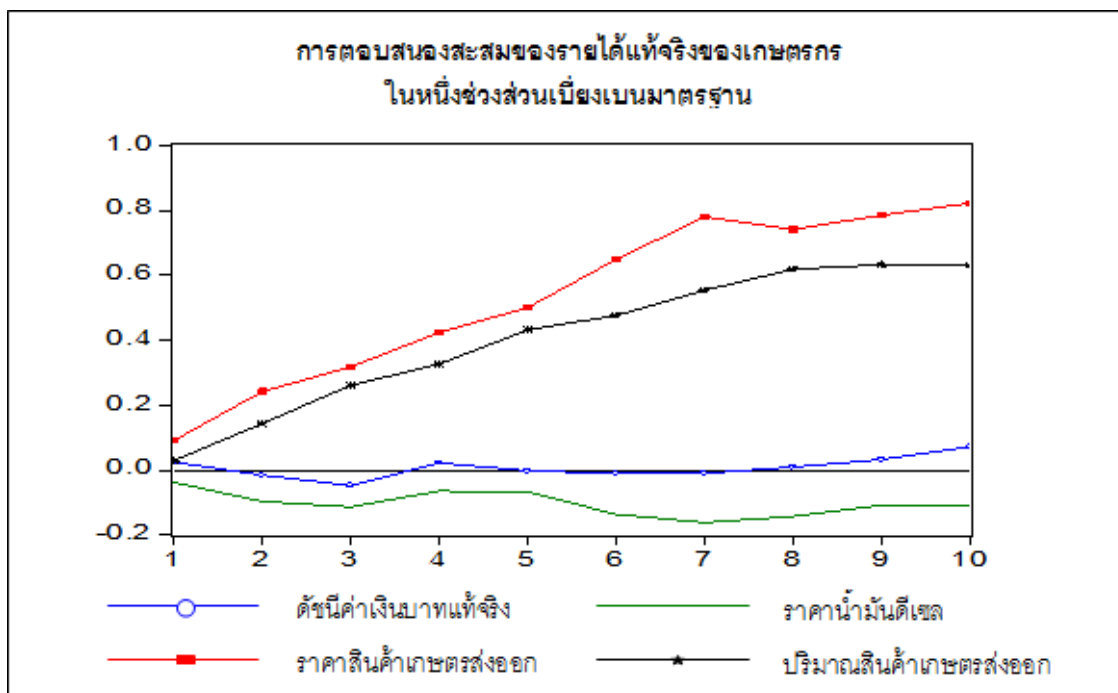
ที่มา: คำนวณจากข้อมูลของธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักดัชนีเศรษฐกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์

¹ แบบจำลอง Vector Autoregressive ประกอบด้วยตัวแปรสำคัญทั้งสิ้น 11 ตัวแปร ใช้ข้อมูลรายเดือนตั้งแต่ มกราคม พ.ศ.2543 ถึง ธันวาคม พ.ศ.2552 จากธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักดัชนีเศรษฐกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์

- รายได้ของเกษตรกรยังคงมีความผันผวน เนื่องจากมีเรื่องของระดับราคาสินค้าเกษตรทั้งภายในและต่างประเทศมาเกี่ยวข้อง จากภาพที่ 5.7 และ จะเห็นได้ว่าตัวแปรที่ส่งผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกรมากที่สุด คือ ระดับราคาสินค้าเกษตรส่งออก ปัจจัยรองลงมา คืออุปสงค์สินค้าเกษตรจากต่างประเทศ หรือปริมาณสินค้าเกษตรส่งออก จากเหตุผลดังกล่าว ความเป็นอยู่ของประชาชน โดยเฉพาะภาคเกษตร จึงได้รับผลกระทบจากภาคต่างประเทศโดยตรง ดังเห็นได้จากวิกฤติทางการเงินโลกในช่วงปี 2550-2551 ส่งผลให้รายได้ของเกษตรกรมีความผันผวนมาก เนื่องจากมีความอ่อนไหวต่อปัจจัยภาคต่างประเทศอย่างมากรุนแรง

ต่อมาช่วงปี 2552 ระบบเศรษฐกิจของโลกเริ่มฟื้นตัวรายได้ของเกษตรกรก็เริ่มกลับมีการฟื้นตัวและมีเสถียรภาพมากขึ้น นั่นแสดงให้เห็นว่า ภาคการเกษตรของประเทศไทยในปัจจุบันนั้นมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงตามวัฏจักรเศรษฐกิจของโลก

ภาพที่ 5.7 แสดงผลการตอบสนองสะสมของรายได้แท้จริงของเกษตรกร 1

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลของธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักดัชนีเศรษฐกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์

- อย่างไรก็ตามปัจจัยภายในประเทศก็ยังคงมีความสำคัญต่อภาคการเกษตร จากภาพ 5.8 แม้ว่าจะมีผลกระทบเพียงครั้งเดียวเมื่อเทียบกับปัจจัยจากภาคต่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงในภาคการผลิตมวลรวมภายในประเทศกลับมีผลกระทบเชิงบวกต่อรายได้ของเกษตรกรเพิ่มขึ้น ในช่วง

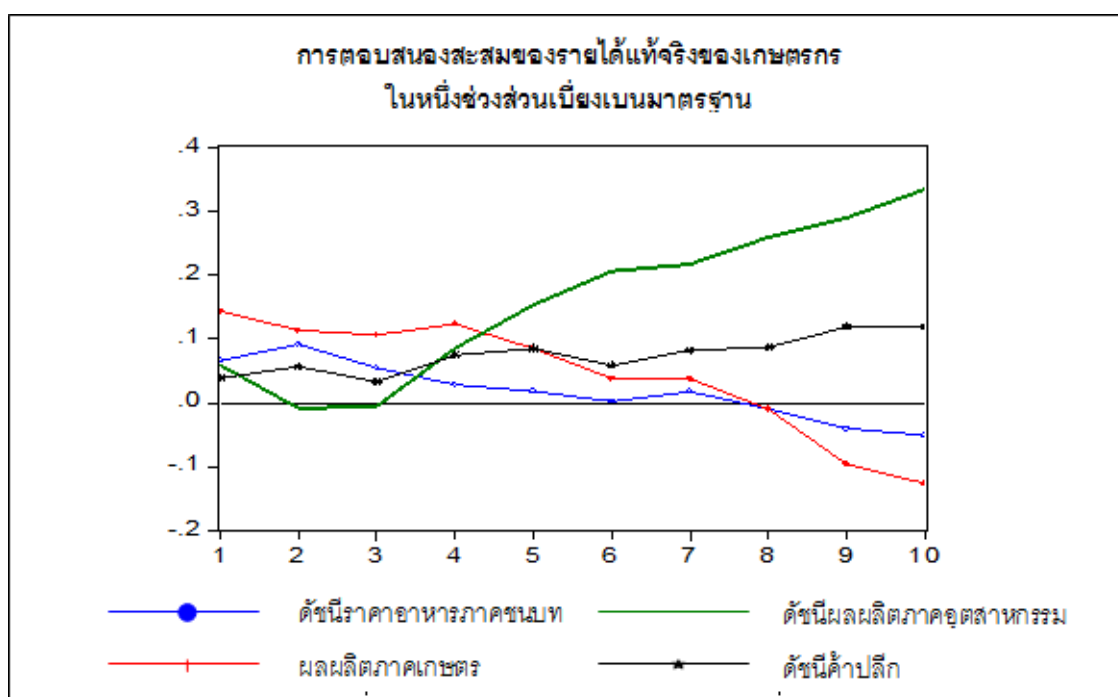
ตั้งแต่เดือนที่ สี่เป็นต้นไป นั้นหมายความว่า การเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรมจะมีผลดีต่อการเจริญเติบโตของภาคเกษตรในระยะยาว

จากภาวะด้านลบทางเศรษฐกิจปี 2552 ทำให้ภาคอุตสาหกรรมประสบปัญหาและรอการฟื้นตัวทำให้รายได้ของภาคเกษตรที่ควรฟื้นตัวอย่างรวดเร็วกลับมีการชะลอตัวไปด้วย และมีแนวโน้มที่ดีขึ้นในปี 2553

- การเพิ่มปริมาณผลิตภาคเกษตรส่งผลให้รายได้แท้จริงของเกษตรกรเพิ่มขึ้นในระยะสั้นๆ แต่ในระยะยาวเกษตรกรจะแย่ลง โดยจากภาพ ในช่วงเดือนที่ 8-10 ผลกระทบต่อรายได้มีค่าติดลบ หรือหมายความว่ารายได้ของเกษตรกรจะมีแนวโน้มที่ลดลงจากการเพิ่มขึ้นของผลผลิตภาคเกษตร

ในทางตรงกันข้ามดัชนีค่าปลีกกลับส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของรายได้ภาคเกษตรในระยะยาวได้อย่างยิ่งยไปกว่า หมายความว่า การส่งเสริมการบริโภคในส่วนของผู้บริโภคหรือสินค้าปลีกจะส่งผลให้รายได้แท้จริงของเกษตรกรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นได้

ภาพที่ 5.8 แสดงผลการตอบสนองสะสมของรายได้แท้จริงของเกษตรกร 2

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลของธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักดัชนีเศรษฐกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์

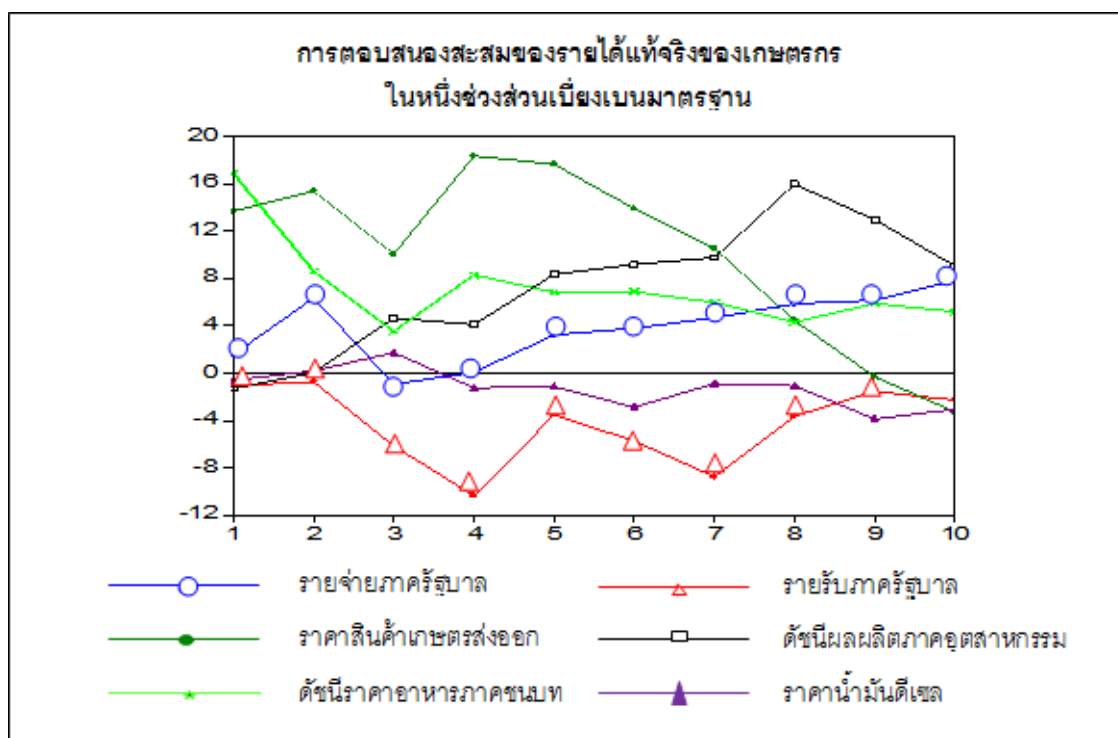
- ผลกระทบจากภาครัฐบาลต่อรายได้ของภาคเกษตร ทางด้านของรายรับของรัฐบาลหรือนโยบายภาษี ยังคงมีความล่าช้าอยู่ อย่างน้อยในช่วงสามเดือนถึงจะเริ่มเห็นผลกระทบที่มีต่อรายได้ของเกษตรกร ทางด้านการใช้จ่ายของรัฐบาล จากนโยบายสาธารณะจะมีผลกระทบต่อภาคเกษตร

สองรอบกล่าวคือในช่วงแรกที่มีเริ่มมีการใช้จ่าย และในช่วงที่สองเริ่มมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากผลของตัวคูณการใช้จ่ายภาครัฐ

และส่วนที่สำคัญอีกส่วนหนึ่ง คือ ผลกระทบทางด้านภาษีจะส่งผลกระทบต่อรายได้เกษตรกรมากกว่าการใช้จ่ายของภาครัฐ เห็นได้ชัดว่าการใช้จ่ายของภาครัฐยังส่งไปไม่ถึงเกษตรกรเท่าที่ควร การลดภาษีเงินได้หรือภาษีการบริโภคจะส่งผลกระทบต่อรายได้ที่ใช้จ่ายได้จริง (Disposable Income) ได้มากกว่า เนื่องจากการลดภาษีทำให้เกษตรกรสามารถนำเงินไปใช้จ่ายได้โดยตรง

อย่างไรก็ดี ตัวแปรทางภาครัฐยังคงส่งผลกระทบต่อรายได้ภาคเกษตรกรไม่มากเท่าภาคต่างประเทศหรือปัจจัยภายในประเทศ จากข้อสรุปนี้แรงกระตุ้นที่สำคัญที่ทำให้รายได้ของเกษตรกรเพิ่มขึ้น และมีเสถียรภาพมากขึ้นควรจะเน้นปัจจัยทางราคาสินค้าเกษตรและนโยบายในการลดผลกระทบอันเกิดจากความไม่แน่นอนทางด้านการค้าระหว่างประเทศ รวมถึงภาวะความไม่แน่นอนของเศรษฐกิจลง (ภาพที่ 5.9)

ภาพที่ 5.9 แสดงผลการตอบสนองของรายได้แท้จริงของเกษตรกร

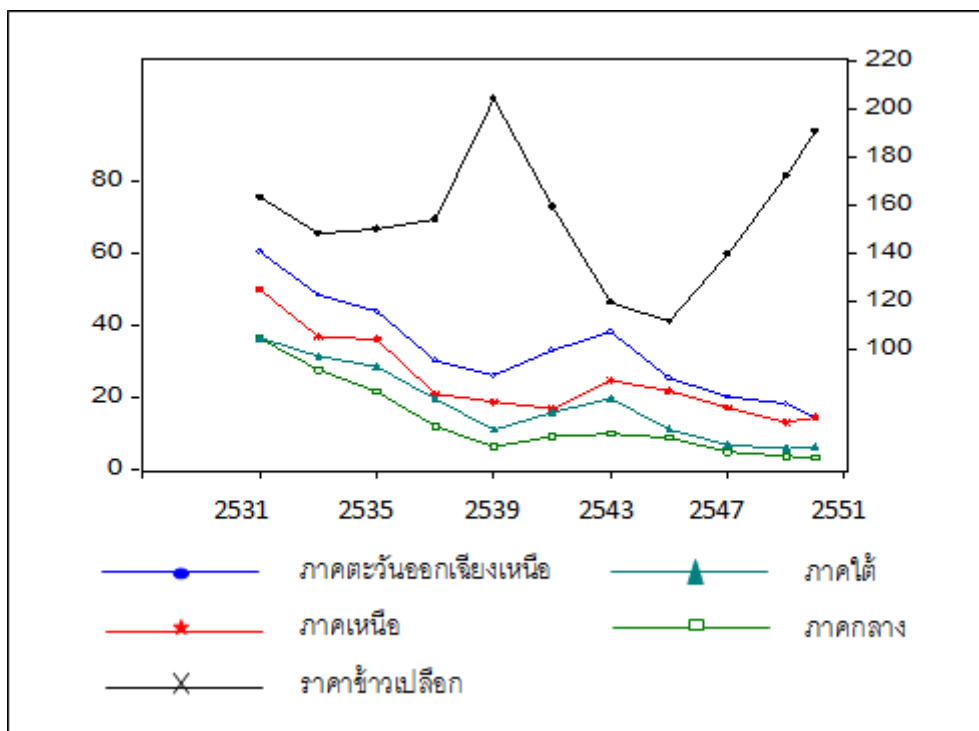
ที่มา: คำนวณจากข้อมูลของธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักดัชนีเศรษฐกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์

3. แบบจำลองความสัมพันธ์ระหว่างความยากจนต่อราคาสินค้าเกษตรรายภาค

เพื่อให้แบบจำลองชี้วัดภาวะยังชีพสามารถอธิบายถึงปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้น และชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างทางรายได้ของประชาชนได้ แบบจำลองของความยากจนจึงถูกนำมาเพื่อเป็นสะพานในการเชื่อมผลกระทบจากระดับมหภาคไปสู่ผลกระทบในส่วนภูมิภาค ในส่วนนี้จึงเป็นการใช้แบบจำลองอธิบายความยากจน ในการอธิบายถึงผลกระทบจากราคาสินค้าเกษตร โดยใช้พื้นฐานของทฤษฎีความยืดหยุ่น

ในเบื้องต้น จากข้อมูลทางสถิติพบว่าสัดส่วนคนยากจนในแต่ละภาคมีความแตกต่างกันแต่โดยรวมแล้วมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกัน คือ ลดลง ภูมิภาคที่ประชาชนมีความยากจนสูงสุดคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมา คือ ภาคเหนือ ภาคใต้และภาคกลางตามลำดับ จากภาพ 5.10 แสดงให้เห็นว่าแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของราคาข้าวในช่วงปี 2539 และ 2547-2550 ระดับราคาข้าวมีแนวโน้มสูงขึ้น สอดคล้องกับการลดลงของสัดส่วนคนยากจนในช่วงเวลาเดียวกัน หมายความว่า การเปลี่ยนแปลงในราคาข้าวเปลือกอาจส่งผลต่อความยากจนของประชาชนในแต่ละภูมิภาค หรือค่าความยืดหยุ่นของสัดส่วนคนยากจนรายภูมิภาคต่อราคาข้าวเปลือกมีค่าเป็นบวก

ภาพที่ 5.10 แสดงระดับราคาข้าวเปลือกและสัดส่วนคนจนด้านรายจ่ายจำแนกตามภาค

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

จากที่กล่าวข้างต้น สามารถเขียนสมการ อธิบายแบบจำลองความยืดหยุ่นของความยากจนต่อระดับราคาสินค้าเกษตร ดังนี้

$$\log(poverty_{ri}) = \alpha_r + \beta_r \log(paddy\ price_i) + \varepsilon_{ri} \quad (1)$$

โดย $poverty_{ri}$ คือ สัดส่วนคนยากจนรายภาค r
 $paddy\ price_i$ คือ ราคาข้าวเปลือก
 ε_{ri} คือ ค่าความคลาดเคลื่อนรายภาค r

จากสมการที่ (1) แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนคนยากจนและราคาข้าวเปลือก โดยที่ β_r คือ ค่าสัมประสิทธิ์ของสมการและเป็นค่าความยืดหยุ่นของสัดส่วนคนยากจนต่อราคาข้าวเปลือก หรือมีค่า ดังนี้

$$\beta_r = \frac{\% \Delta poverty}{\% \Delta paddy\ price} \quad (2)$$

กล่าวคือ หากระดับราคามีการเปลี่ยนแปลงร้อยละหนึ่งจะส่งผลให้ความยากจนของประชาชนผู้อาศัยในภาค r เปลี่ยนแปลงเท่ากับร้อยละ β_r

จากการประมาณค่าความยืดหยุ่นในสมการ (2) ด้วยวิธีการถดถอย (Regression Estimator)² ระหว่างสัดส่วนคนยากจน และราคาข้าวเปลือก³ ได้ผลการประมาณค่าความยืดหยุ่น ดังตารางที่ 5.1

จากตาราง 5.1 เมื่อพิจารณาตามขนาดของผลกระทบอันเกิดจากราคาข้าวเปลือกเพิ่มขึ้นในปี 2539 และปี 2547-2550 พบว่าสัดส่วนความยากจนของภาคกลางมีขนาดลดลงมากที่สุด นั่นหมายความว่าผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการที่ระดับราคาข้าวมีการเปลี่ยนแปลงคือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่อาศัยอยู่ในภาคกลาง โดยเฉพาะผู้อาศัยอยู่ในเขตชนบท โดยการเพิ่มขึ้นของราคาข้าวร้อยละ 10 ส่งผลให้สัดส่วนคนยากจนของคนชนบท ภาคกลางลดลงถึงร้อยละ 11.7 และในกลุ่มเทศบาลภาคกลางหรือประชาชนในเมืองจะลดลงร้อยละ 8.9

² แบบจำลองถดถอยเชิงเส้น (Linear Regression) สัดส่วนความยากจนเป็นข้อมูลอนุกรมเวลาแบบไม่ต่อเนื่อง แบ่งออกเป็นรายภาคทั้งสิ้น 4 ภาคประกอบด้วย ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ และแยกออกเป็นสองประเภทคือ ความยากจนของคนในเขตเทศบาล และความยากจนของคนนอกเขตเทศบาล จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

³ ราคาข้าวเปลือกเป็นข้อมูลเฉลี่ยรายเดือนในแต่ละปี จากสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

ตารางที่ 5.2 แสดงค่าความยืดหยุ่นของสัดส่วนคนยากจนต่อราคาสินค้าเกษตร

ภาค	ชนบท	เทศบาล
กลาง	-1.17	-898
เหนือ	-.614	-.825
ตะวันออกเฉียงเหนือ	-.699	-.88
ใต้	-.93	-.66

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

อย่างไรก็ตามพบว่า การตอบสนองของความยากจนในภูมิภาคอื่นๆ ให้ผลในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ ราคาของข้าวเปลือกที่เพิ่มขึ้นทำให้ความยากจนลดลง เนื่องจากในความเป็นจริงราคาข้าวเปลือกหรือราคาสินค้าเกษตรนั้นมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเดียวกัน ทำให้ราคาผลผลิตหลักของเกษตรกรในแต่ละภูมิภาคมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงใกล้เคียงกัน

จากแบบจำลอง Vector Autoregressive และแบบจำลองความยืดหยุ่น สามารถได้ข้อสรุปเบื้องต้นว่า ภาวะการยังชีพของประชาชน ขึ้นอยู่กับรายได้อันพอจะมีกินมีใช้ในการซื้ออาหาร โดยรายได้นี้นั้นจะได้รับผลกระทบจากราคาสินค้าเกษตรเป็นสำคัญ

นอกจากนั้น แนวคิดของแบบจำลองนี้ยังสามารถประยุกต์ใช้ได้โดยการเปลี่ยนระดับราคาสินค้าเกษตรเป็นสินค้าเกษตรที่ผลิตได้โดยภูมิภาคนั้นๆ ยกตัวอย่างเช่น ภาคใต้อาจใช้ราคายางพารา หรือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อาจใช้มันสำปะหลัง เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามแนวโน้มของราคายางพาราและราคาข้าวในช่วงก่อนปี พ.ศ.2553 มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกัน การเพิ่มขึ้นของราคายางพาราจึงส่งผลให้ความยากจนในภาคใต้ลดลงเช่นกัน

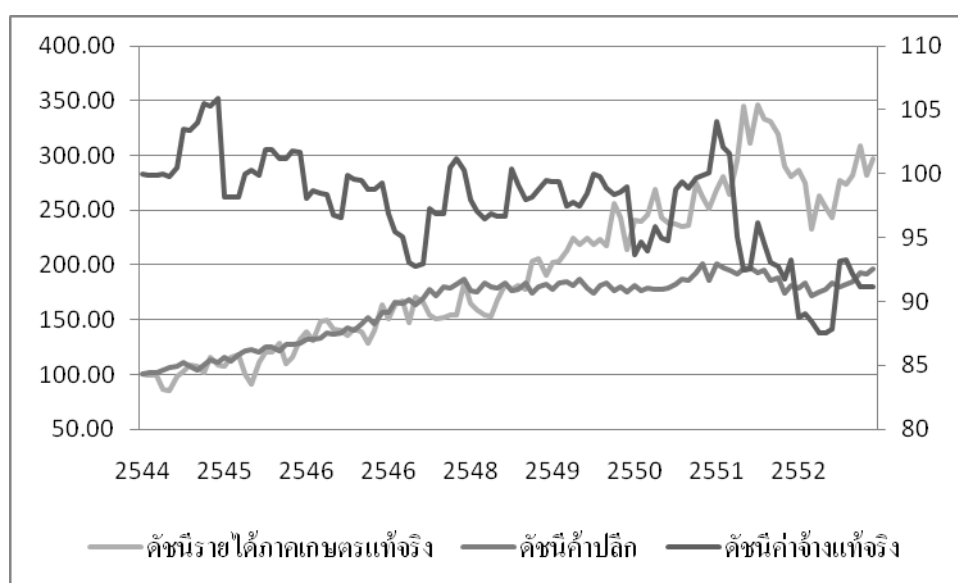
4 ดัชนีภาวะยังชีพภาคประชาชน

บทสรุปสุดท้ายของการสร้างดัชนีรวมและแบบจำลองภาคประชาชนของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คือ การสร้างดัชนีที่สามารถชี้วัดการเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ของประชาชนได้ รวมถึงสามารถพยากรณ์แนวโน้มถึงภาวะความเป็นอยู่ของประชาชนที่จะเกิดขึ้นในระยะเวลาอันสั้น ในส่วนนี้ จึงเป็นการนำตัวแปรที่ชี้วัดถึงความเพียงพอของประชาชนในการยังชีพ นั่นคือรายได้เพื่อการยังชีพ (Food Security) หรือรายได้ที่เพียงพอต่อการนำไปซื้ออาหาร

จากที่กล่าวเบื้องต้น ภาคประชาชน สื่อความหมายถึงประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ และกลุ่มคนที่ควรให้ความสนใจคือ เกษตรกร และแรงงานทั้งภาคอุตสาหกรรมและบริการ เนื่องจากรายได้มีความผันผวนและมีความเสี่ยงในการยังชีพภายใต้เศรษฐกิจที่มีการแข่งขันสูง ดังนั้น ตัวแปรที่นำมาใช้ในการสร้างดัชนีชี้วัดนี้ จึงประกอบด้วย

- รายได้ภาคเกษตรต่อการยังชีพ คือ รายได้ของเกษตรกรที่ปรับด้วยดัชนีราคาอาหาร
- ค่าจ้างแรงงานนอกภาคเกษตรต่อการยังชีพ คือ เงินเดือนหรือค่าจ้างแรงงานได้รับปรับด้วยดัชนีราคาอาหาร
- ดัชนีการบริโภคมวลรวม คือ ดัชนียอดค้าปลีก ซึ่งเป็นการวัดระดับการบริโภคโดยรวมของกลุ่มคนที่เรียกว่าภาคประชาชน

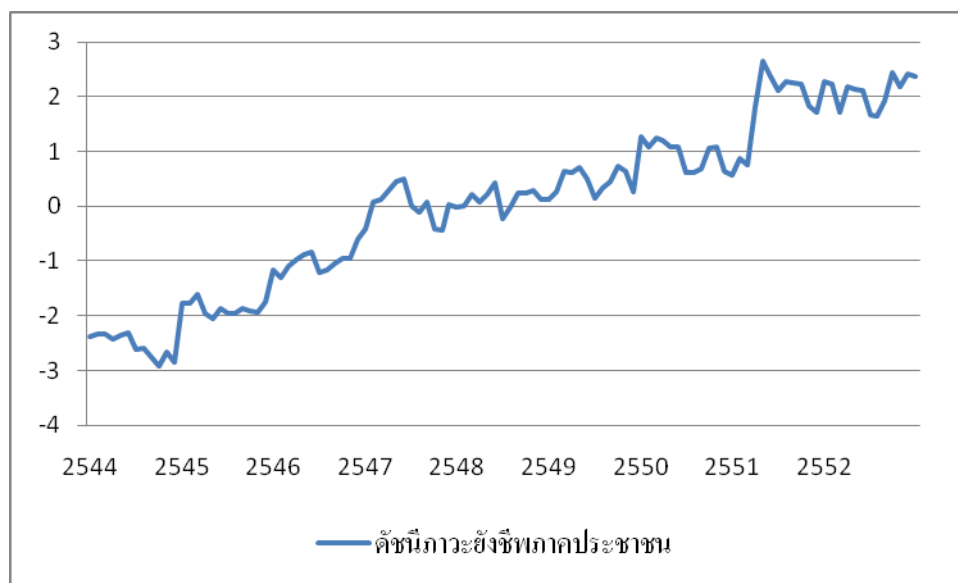
ภาพที่ 5.11 รายได้เกษตรกร ค่าจ้างแรงงานนอกภาคเกษตร และดัชนีค้าปลีก

ที่มา: ปรับจากข้อมูลของธนาคารแห่งประเทศไทย และสำนักดัชนีเศรษฐกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์

จากภาพ 5.11 แสดงข้อมูลของตัวแปรทั้งสามที่จะนำมาสร้างดัชนีภาวะยังชีพของประชาชน แสดงให้เห็นว่าแนวโน้มของรายได้ภาคเกษตรในระยะยาวมีแนวโน้มสูงขึ้น หรือมีความสามารถในการยังชีพเพิ่มขึ้น แต่สำหรับกลุ่มแรงงานหรือนอกภาคเกษตรกลับมีภาวะในการยังชีพลดลง ตัวชี้วัดด้านการบริโภคจึงเป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่แสดงถึงอำนาจซื้อของประชาชนโดยรวมได้ เห็นได้จากภาพในช่วงปี 2550 ถึง 2552 ดัชนีขายปลีกมีแนวโน้มคงที่ในระยะยาวแต่มีความผันผวนในระยะสั้น ซึ่งสามารถอธิบายได้จากรายได้แท้จริงของประชาชนทั้งสองกลุ่ม

ภาพที่ 5.12 แสดงดัชนีภาวะยังชีพภาคประชาชน⁴

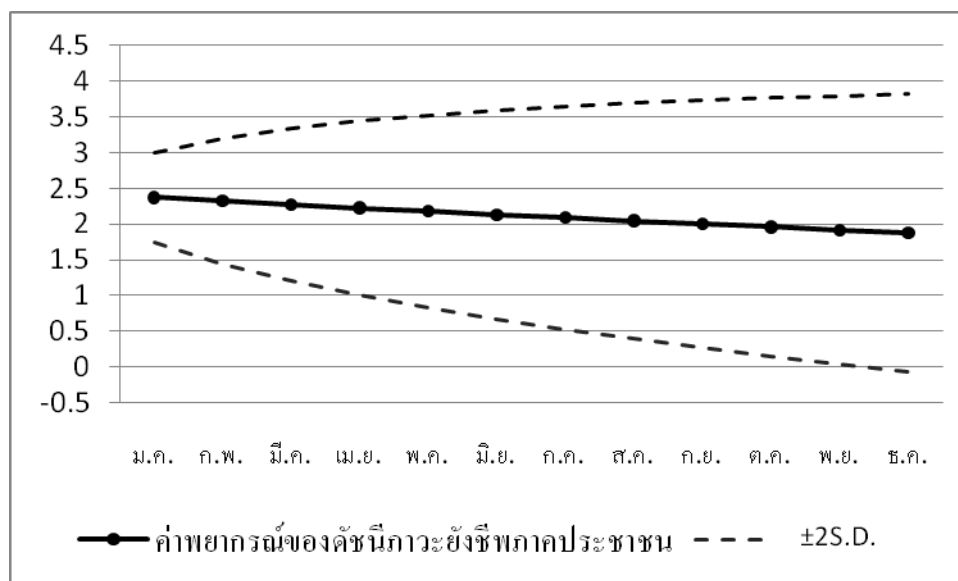
ที่มา: คำนวณจากข้อมูลของธนาคารแห่งประเทศไทย และสำนักดัชนีเศรษฐกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์

จากภาพ 5.12 แสดงดัชนีชี้วัดภาวะยังชีพภาคประชาชนรายเดือน จากวิธีตัวประกอบหลัก โดยดัชนีนี้สามารถอธิบายภาวะยังชีพภาคประชาชนได้ถึงร้อยละ 76 โดยจากภาพ แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการยังชีพของภาคประชาชนได้เพิ่มขึ้นในระยะยาว แต่ยังคงมีความผันผวนอยู่มากในระยะสั้น ซึ่งทั้งหมดนี้ให้ความสอดคล้องกับแบบจำลองภาคประชาชนในระดับมหภาคและแบบจำลองความยืดหยุ่น

ส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งคือการคาดการณ์แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงของดัชนีภาวะยังชีพภาคประชาชนล่วงหน้า โดยให้ผลดังภาพ 5.13

⁴ วิธีการสร้างดัชนีรวมในกรณีนี้ใช้หลักการแยกตัวประกอบหลัก (Principal Component) โดยใช้ข้อมูลข้างต้นเป็นข้อมูลรายเดือน เริ่มต้นมกราคม 2544 ถึง ธันวาคม 2552 จากธนาคารแห่งประเทศไทย และสำนักดัชนีเศรษฐกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์

ภาพที่ 5.13 ค่าพยากรณ์ดัชนีภาวะยังชีพภาคประชาชน ปีพ.ศ. 2553

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลของธนาคารแห่งประเทศไทย และสำนักดัชนีเศรษฐกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์

จากภาพ การพยากรณ์ภาวะการยังชีพพบว่าแนวโน้มของดัชนีรวมภาวะยังชีพภาคประชาชนมีแนวโน้มลดลงตลอดปี อาจเนื่องจากการฟื้นตัวของระบบเศรษฐกิจในช่วงปลายปี 2552 และนโยบายของภาครัฐที่เน้นกระตุ้นการใช้จ่ายส่งผลให้ระดับราคาสินค้าเพิ่มสูงขึ้นมากกว่าการบริโภคที่เพิ่มขึ้น รายได้แท้จริงของทั้งภาคเกษตรกร และแรงงานมีแนวโน้มลดลง รวมถึงภาคการส่งออกสินค้าเกษตรสู่ต่างประเทศมีทิศทางลดลง ตรงข้ามกับภาคการส่งออกโดยรวม อย่างไรก็ตามการพยากรณ์ในส่วนนี้ยังไม่ได้รวมผลกระทบของนโยบายภาครัฐในปัจจุบัน หรือแนวโน้มของราคาในปัจจุบัน